

В. В. Гаврилова,

Сумський державний університет, м. Суми

СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ПОРИ РОКУ» В АНГЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЯХ ТА ПРИКАЗКАХ

У статті вивчаються семантичні особливості англійських прислів'їв та приказок на позначення пір року. Встановлено, що в англійському пареміологічному корпусі переважають сталі вирази на позначення весни. Виявлені основні способи позначення пори року.

Ключові слова: прислів'я, приказка, паремія, сталий вираз, пора року, сезон, зима, весна, літо, осінь.

В статье изучаются семантические особенности английских пословиц и поговорок, обозначающих времена года. Определено, что в английском пареміологическом корпусе преобладают устойчивые выражения, обозначающие весну. Определены основные способы обозначения времени года.

Ключевые слова: пословица, поговорка, паремия, устойчивое выражение, время года, сезон, зима, весна, лето, осень.

The article investigates the semantic peculiarities of English proverbs and sayings which mean seasons of the year. Defined, that the set expressions designating spring are predominated in English paremiological case. It is also determined the basic ways to mark the seasons.

Key words: proverb, saying, paremia, set expression, season of the year, season, winter, spring, autumn, winter.

Дослідження пареміологічного фонду мови з точки зору антропоцентризму сучасної лінгвістики не втрачає своєї актуальності, оскільки у пареміях (прислів'ях та приказках) яскраво відображаються світогляд як окремої людини, так і всього народу, його уявлення, культурні, релігійні, господарські та інші традиції.

Паремії є об'єктом досліджень багатьох учених у різноманітних аспектах, зокрема, зокрема, у культурологічному (Д.О. Добровольський, В.М. Телія), прагматичному (В.М. Мокієнко, В.Д. Ужченко, Т.М. Ніколаєва), семантико-функціональному (В.В. Прутчикова), лінгвокультурологічному (Т.М. Рацен), граматичному (Л.Б. Кацюба, О.І. Наконечна), психолінгвістичному (О.Є Савцова) та ін. Однак, поза увагою дослідників поки що залишаються проблеми, пов'язані із семантикою прислів'їв та приказок. У цьому сенсі перспективним нам видається вивчення у лінгвістичному аспекті паремій на позначення пір року, адже у цих словосполученнях яскраво відбивається бачення та інтерпретація людиною навколишнього світу.

Таким чином, актуальність нашої розвідки зумовлена необхідністю дослідження семантичного поля «пори року» в англійських прислів'ях та приказках.

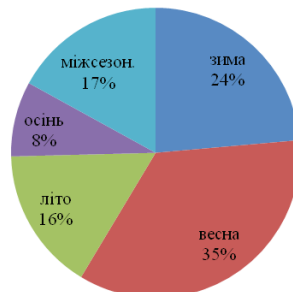
Об'єктом нашого дослідження є прислів'я та приказки на позначення пір року.

Метою нашої розвідки є вивчення структури семантичного поля «пори року» в англійському пареміологічному корпусі.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: класифікація паремій відповідно до сезонів природи; визначення засобів позначення пір року у структурі прислів'їв та приказок; виявлення додаткових відтінків значень досліджуваних паремій.

Опрацьований нами матеріал дає підстави стверджувати, що за своєю тематикою значно домінують прислів'я та приказки, що позначають весну (35,0 % від кількості досліджених). Кількість паремій на позначення зими становить 23,6 %, на позначення літа – 16,0 %. Найменшою є кількість сталих виразів на позначення осені (8,4 %). Крім того, нами виявлено досить значну кількість паремій, у змісті яких відображені міжсезонні явища (17,0 %). Кількісні показники досліджених прислів'їв та приказок відображені нами у діаграмі № 1.

Тематика англійських паремій на позначення пори року

Діаграма № 1.

Щодо позначення пір року, то нами виявлено наступні тенденції. Сезони в англійських пареміях позначаються наступним чином: 1) власне назвами пір року: *winter, spring, summer, autumn*; 2) назвами календарних місяців: *January (Janiveer), February (Februeer), March, April, May, June, July, August, September, October, November, December*; 3) назвами свят: *Christmas, Holy Cross, Saint John, Yule, Lammas-day* тощо; 4) точними датами: *first of March, Janiveer calends, calends of May* та ін.

Відразу зазначимо, що кількість прислів'їв та приказок, що мають у своїй структурі назви пори року як компонент, є досить незначною (13,2 %): *winter never rots in the sky; it is not **spring** until you can plant your foot upon twelve daisies; one swallow does not make a **summer**; that which doth blossom in the spring will bring forth fruit in the **autumn*** та ін.

Найпродуктивнішим способом позначення певного сезону є вживання у складі паремій назв місяців; 71,7 % від досліджених містять ці назви.

Прислів'я та приказки із компонентом «назва свята» становлять 32,0 % від загальної кількості обстежених. Відповідно до назви свята можна поділити досліджені паремії на наступні групи: паремії із назвами християнських свят та паремії із назвами поганських (язичницьких) свят. Щодо першої із названих груп, то зазначимо, що назви релігійних свят поділяються на наступні підгрупи: свята, присвячені канонізованим особам (*Saint Thomas, Saint Paul, Saint Valentine, St. George, Saint John, Barnaby, Saint Swithin, St. Margaret, Magdalen, Marry, Saint Michael, St. Simon, St. Jude, Bartholomew*). До неї входять свята, присвячені апостолам та рівноапостольним святым: *Saint Thomas* (апостол Хома), *Saint Paul* (апостол Павло), *Saint John* (апостол Іоанн), *Barnaby* (апостол Варнава), *St. Simon* (апостол Симон), *St. Jude* (апостол Юда (Тадей)), *Bartholomew* (апостол Варфоломій); *Magdalen* (рівноапостольна Марія Магдаліна); мученикам: *Saint Valentine* (Святий Валентин), *Saint George* (Святий Георгій), *Saint Swithin* (Святий Світхін), *St. Margaret* (Свята Маргарита); архангелу: *Saint Michael* (архистратиг Михаїл) та Богородиці: *Marry* (діва Марія).

Дана підгрупа за кількістю значно переважає другу, до якої входять назви свят, присвячені значним подіям: *Christmas* (Різдво Христове), *Holy Cross, Holy Rood* (Воздвиження Святого Хреста), *Candlemas* (Стрітєння).

Паремії, до складу яких входять назви народних язичницьких свят, є спорадичними: *Lammas-day* (Лугнасад, кельське свято кельтів), *Yule* (Йоль, свято германців).

Така кількісна перевага паремій із назвами свят на позначення пір року не є випадковою, оскільки у давні часи свята виконували функцію хрономірів календаря, який, на думку С.М. Толстої, являє собою «область традиційної духовної культури, яка у найбільшому ступені демонструє синкретизм християнського та поганського, сакрального та магічного початку» [1, с. 179].

Точні дати як компоненти прислів'їв та приказок також являють собою поодинокі випадки: *eight of June, first of July, first of March, Janiveer calends, twenty-fourth of August*.

Аналізуємо прислів'я на позначення зими. Цю пору року позначають 40 % паремій із компонентом «назва місяця» групи «Зима»: *thunder in **December** presages fine weather* (букв. *грім у грудні провіщає гарну погоду*); *Janiveer freeze the pot by the fire* (букв. *січень морозить горщик біля вогню*); *Februeer doth cut and shear* (букв. *лютій ріже і рубає*). 8 % становлять паремії із компонентом «назва пори року»: *a green winter makes a fat church-yard* (букв. *зелена зима збільшує цвинтар*). Найпитомішу частку на позначення зими мають прислів'я і приказки із компонентом «назва свята» – 52 %. Нами виявлені паремії, у складі яких вжито назви поганського свята Йоля: *Yule is good on yule even* (букв. *Йоль (21 грудня) гарний йольським вечором*). Значення пояснюється тим, що цього дня святкували зимове сонцестояння, коли була найдовша ніч у році. Однак, більшість прислів'їв та приказок містять у своєму складі назви християнських свят: *Christmas comes but once a year* (букв. *Різдво (25 грудня) приходиться раз на рік*); *if saint Paul's day be fair and clear, it will betide a happy year* (букв. *якщо день святого Павла (25 січня) є гарним та ясним, то буде щасливий рік*); *if the Candlemas-day be fair and bright, winter will have another flight: if the Candlemas-day it be shower and rain, winter is gone, and will not come again* (букв. *якщо на Стрітєння (2 лютого) яскраво і ясно, зима ще з'явиться, якщо на Стрітєння злива і дощ, зима піде і більше не повернеться*) та ін.

Зауважимо, що в останньому прикладі простежується вплив назв язичницьких свят на християнські. Так, свято Стрітєння англійською мовою перекладається як *Presentation of Jesus at the Temple* «представлення Христа у Храмі». За західним обрядом це свято відбувається 2 лютого. Євангельська подія зустрічі Ісуса Христа зі старцем Симеоном є загальновідомою. Однак, у дохристиянські часи 2 лютого відмічали свято свічок *la festa candelarum*. Під його впливом на свято Стрітєння освячують свічки у християнських храмах. Звідси у католиків народна інтерпретація назви латинською мовою: *Virgo de Candelaria*, або *Candelaria*, під впливом якої і утворилось англійське *Candlemas*.

Щодо групи паремій на позначення весни, то у ній яскраво домінують сталі вирази із компонентом «назва місяця». Їхня частка становить 89,1% від загальної кількості сталих виразів цієї групи: *March comes in like a lion, and goes out like a lamb* (букв. *березень приходиться як лев, і йде, як ягня*); *a cold April the barn will fill* (букв. *холодний квітень заповнює комори*); *ne'er cast a clout till May be out* (букв. *не викидай одяг до кінця травня*) та ін. Щодо прислів'їв та приказок із компонентом «назва свята», то їх виявлено 8,1% : *about Saint George when blue is worn, the blue harebells the fields adorn* (букв. *на Святого Георгія (23 квітня), коли всі носять синє, сині дзвіночки прикрашають поля*) та ін. Паремії із компонентом «назва пори року» є спорадичними, їхня частка становить 2,8 %: *it is not **spring** until you can plant your foot upon twelve daisies* (букв. *це не весна, доки ти не можеш поставити свою ногу на дванадцять маргариток*).

У групі паремій «літо» переважають вирази із компонентом «назва свята» – 58,8%: *Barnaby bright, Barnaby bright, the longest day and the shortest night* (букв. *Варнава (11 червня) світлий, Варнава світлий, найдовший день і найкоротша ніч*); *against Saint Swithin's haste showers the lily white reigns the queen of the flowers* (букв. *попри короткочасні дощі на святого Світхіна (15 липня) біла лілія стає королевою квітів*); *till Lammas-day called August's wheel when the long corn stinks of Camomile* (букв. *до Лугнасаду, (1 серпня) що зветься серпневе коло, коли довге зерно пахне ромашкою*) та ін.

Паремії із компонентом «назва місяця» становлять 29,4 %: *calm weather in June sets corn in tune* (букв. *гарна погода в червні сприяє врожаю пшениці*); *a shower in July, when the corn begins to fill, is worth a plough of*

oxen, and all belong (букв. *липневими зливами наливається пшениця, треба орати волами і робити все належне*); *dry August and warm, doth harvest no harm* (букв. *сухий і теплий серпень – врожаю жодної шкоди*) та ін.

Кількість прислів'їв та приказок із компонентами «назва пори року» та «точна дата» є рівною між собою і становить по 5,9 %: *one swallow does not make a summer* (одна ластівка літа не робить); *if on the eight of June it rain, it foretels a wet harvest, men say, if the first of July it be raining weather, it will rain more or less for four weeks together* (букв. *якщо восьмого червня дощ – врожай буде вологим, якщо першого липня дощова погода – дощ ітиме ще чотири тижні*).

У групі паремій «Осінь» частка сталих виразів із компонентом «назва свята» становить 55,6 %: *the Michaelmas daisy among dead weeds blooms for Saint Michael's valorous deeds* (букв. *айстра поміж мертвих бур'янів квітне на честь доблесних діянь Святого Михайла (29 вересня)*); *while on the day of the Holy Cross, the crowfoot gilds the flowerie grasse* (букв. *коли на день Святого Хреста (14 вересня) жовтець золотить квітучі трави*) та ін. Решта паремій (44,4 %) має у своєму складі назви місяців: *September, blow soft, till the fruit's in the loft* (букв. *вересень дме спокійно, доки фрукти не на горіщі*); *Good October, a good blast, to blow the hog acorn and mast* (букв. *гарний жовтень, гарний вітер, надує свиням жолудів і корму*); *November take flail, let ships no more sail* (букв. *листопад сковує цепен, щоб кораблі більше не плавали*).

Крім паремій на позначення певної пори року нами виявлені ще сталі вирази на позначення міжсезонних явищ або впливу однієї пори року на іншу:

зима – весна: *if Janiveer calends be summerly gay, to will be winterly weather till the calends of May* (букв. *якщо січневі календи (1 січня) по-літньому теплі, погода буде як узимку аж до травневих календ (1 травня)*);

– зима – літо: *a mild winter looked for after a bad summer* (букв. *м'яка зима – мало квітів влітку*);

– зима – осінь: *a green Christmas brings a heavy harvest* (букв. *зелене Різдво приносить великий врожай*);

– весна – літо: *a swarm of bees in May is worth a load of hay, but a swarm in July is not worth a fly* (букв. *пій бджіл у травні – багато сіна, рій бджіл у липні – не вартий польоту*);

– весна – осінь: *that which doth blossom in the spring will bring forth fruit in the autumn* (букв. *те, що у повному цвіті весною, принесе плоди восени*);

– літо – осінь: *if the twenty-fourth of August be fair and clear, then hope for a prosperous autumn that year* (букв. *якщо двадцять четвертого серпня ясно і чисто, сподіваються на сприятливу осінь в цьому році*) та ін.

Аналіз семантичного поля «пори року» показує, що досліджувані паремії, крім позначення власне сезонів несуть у собі ще й додаткові значення, найбільш типовими із яких є, зокрема, «погода»: *March many weathers* (букв. *у березні різна погода*); *April showers bring May flowers* (букв. *квітневі дощі приносять травневі квіти*). У багатьох прислів'ях та приказках висловлюються забобони, часто невмотивовані: *if Christmas day on Monday be, a wintry winter you shall see* (букв. *якщо Різдво (25 грудня) у понеділок, ви побачите холодну зиму*); *Marry in May, rue for aye* (букв. *одружитися у травні – горе назавжди*).

Крім цього, паремії можуть являти собою результати спостережень за впливом того чи іншого сезону на здоров'я людини: *a green Yule makes a fat churchyard* (букв. *зелений Йоль (21 грудня) робить великим кладовище*). У даному прислів'ї відображено негативну дію на самопочуття неприродно теплої зими. Нами також зафіксовані прислів'я та приказки, у яких втілено спостереження за природними процесами, які впливають на землеробство: *December cold with snow, good for rye* (букв. *холодний грудень зі снігом – добре жито*).

Паремії можуть являти собою не тільки результати спостережень, а й бути рекомендаціями у різних сферах діяльності людини, найчастіше у сільському господарстві, оскільки воно прямо залежить від погоди у той чи інший сезон: *beans blow before May doth go* (букв. *квасоля з'являється поки травень триває*); *shear your sheep in May, and shear them all away* (букв. *підстрижеш овець у травні, підстрижеш їх дарма*). Спорадичною є рекомендація щодо діяльності у фінансових справах: *sell in May and go away* (букв. *продавай у травні і йди*). Приказка пов'язана із тим, що весною спостерігається найбільша активність на Лондонській фондовій біржі.

Проведене дослідження семантичного поля «пори року» в англійських прислів'ях та приказках показує, що ці паремії є важливим фрагментом англійської картини світу. Семантичне поле «пори року» складається із наступних груп: «зима», «весна», «літо», «осінь», «міжсезоння». У свідомості носіїв англійської мови природа має креативний характер, про що свідчить домінування групи «весна». Важливу роль у позначенні пори року відіграє церковний календар, оскільки переважаючим способом позначення сезону у групах «зима», «літо», «осінь» є вживання назв християнських та язичницьких свят. Лише у групі «весна» найчисельнішими є паремії із компонентом «назва місяця». Щодо додаткових відтінків значень прислів'їв та приказок, то у їхньому змісті втілено результати спостережень за сезонними явищами, рекомендації у різних сферах діяльності людини, прикмети, вірування, забобони тощо.

Перспективою наших подальших досліджень ми вважаємо вивчення паремій на позначення пір року у зіставному аспекті.

Література:

1. Толстая С. М. Семантические категории языка культуры: Очерки по славянской этнолингвистике / С. М. Толстая. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – 368 с.
2. Apperson G. L. Dictionary of proverbs / G. L. Apperson. – Great Britain: Wordworth Editions, 2006. – 656 p.
3. Bohn H. G. A Hand-book of Proverbs: Comprising an Entire Republication of Ray's Collection of English proverbs / Henry George Bohn, John Ray Publisher. – London : Bell and sons, 1899. – 583 p.